

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

КОБИЛЬКОВ БОГДАН СЕРГІЙОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 35.071
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ
РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

Б. С. КОБИЛЬКОВ
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ДАЦІЙ Надія Василівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор наук з державного управління, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **КОБИЛЬКОВ Богдан Сергійович**
допущений до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № ____ від « ____ » _____ 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор _____
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

« ____ » _____ 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **КОБИЛЬКОВ Богдан Сергійович** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

КОБИЛЬКОВ Б. С. Публічне управління соціально-економічним розвитком сільських територій. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир 2023.

В результаті проведених досліджень було визначено теоретичні та методологічні засади управління соціально-економічним розвитком сільських територій, проведено оцінку соціально-економічного розвитку сучасних сільських територій та було визначено напрями удосконалення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій.

Практичне значення отриманих результатів має на меті обґрунтування в бакалаврській кваліфікаційній роботі методологічних підходів, отримання теоретичних висновків та практичних рекомендації, які можуть використовуватись органами влади регіонального та районного рівнів, державної влади та місцевого самоврядування при розробці програм соціально-економічного розвитку сільських районів та місцевих політик, розробці та реалізації регіональної політики тощо.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, публічне управління, децентралізація, сільські території, територіальні громади, держава влада.

SUMMARY

КОBYLKOVA B. Public administration of socio-economic development of rural areas. Qualifying work on obtaining an educational degree Bachelor in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

As a result of the conducted research, the theoretical and methodological foundations of managing socio-economic development in rural areas were determined, the socio-economic development of modern rural areas was evaluated, and the directions for improving public management of socio-economic development of rural areas were determined.

The practical significance of the results obtained is aimed at substantiating methodological approaches in The Bachelor's qualification work, obtaining theoretical conclusions and practical recommendations that can be used by regional and district authorities, state authorities and local self-government in the development of programs for socio-economic development of rural areas and local policies, development and implementation of regional policies, etc.

Keywords: socio-economic development, public administration, decentralization, rural territories, territorial communities, state power.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	8
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	13
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	14
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	20
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	35
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	45

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сільські території займають особливе місце в соціально-економічному житті України. Важливість цих територій зумовлена їх визначним внеском у формування державної політики України, спрямованої на підвищення рівня життя сільського населення, підвищення ефективності продовольчої безпеки та підвищення експортного потенціалу країни.

У сьогоднішніх непростих економічних і військово-політичних умовах серйозно загострюється проблема забезпечення соціально-економічного розвитку сільської місцевості, одна з найбільш актуальних для зміцнення національної економіки України. Водночас необхідність створення теоретичних засад для ефективних управлінських рішень з метою прискорення переходу до принципів соціально-економічного розвитку реалізується відповідно до специфіки Європейського економічного простору, до якого Україна прагне інтегруватися.

Концептуалізація сучасної соціально-економічної парадигми щодо розвитку сільських районів з системних та інституційних позицій Європейської хартії регіонального розвитку та сучасного місцевого самоврядування направлена на формування в сільських територіальних громадах збалансованої системи місцевого самоврядування, яка здатна на самовідтворення та самоорганізацію, за рахунок трансформації місцевих громад, існуючих людських ресурсів, матеріальних та фінансових ресурсів у вигляді ефективного капіталу.

Сучасні наукові дослідження з питань публічного управління соціально-економічним розвитком сільських районів є науковою роботою таких вчених І. Бородіна, В. Горлачук, Ф. Горбонос, П. Макаренко, Ю. Губені, В. Зиновчук, А. Лісовий, В. Залізко, А. Мазур, І. Луценко, М. Малик, П. Саблук, І. Прокопій, О. Павлов, Г. Калетник, Б. Пашавер, В. Юрчихін. Не заважаючи на значимість виявлених проблем, існує недостатня теоретична, методологічна і

методологічна база напрямків рішення, які визначили вибір теми.

Метою роботи є дослідження та пояснення головних теоретичних та методологічних підходів та розробка практичних рекомендацій з публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій, з метою сприяння їх ефективному функціонуванню та підвищенню рівня життя сільського населення. Для досягнення зазначеної мети було визначено ряд завдань:

- вивчити теоретичні основи публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій;
- дати оцінку розвитку публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій;
- визначити напрями удосконалення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій.

Об'єктом дослідження є процес публічного управління соціально-економічним розвитком сучасних сільських територій.

Предметом дослідження є головні теоретичні, методологічні і організаційні засади публічного управління соціально-економічним розвитком сучасних сільських територій.

Методи дослідження (із зазначенням конкретного застосування кожного методу). Методи дослідження становлять сукупність прийомів, правил, методів пізнання та певних видів діяльності, які ми застосовували з метою ознайомлення зі створенням адміністративних служб в Україні, діяльністю осіб, компетентних органів публічної влади надавати ці адміністративні послуги, та їх значенням для споживачів даних послуг. При написанні бакалаврської роботи використовувалися такі методи: загальнонаукові методи (соціологічні, формально-логічні, систематичні, конкретно-історичні, структурно-функціональні, статистичні та ін.), загальнологічні методи щодо теоретичного аналізу (синтез, аналіз, узагальнення, абстрагування, порівняння, моделювання, аналогія), приватні наукові методи

(порівняння існуючого законодавства, технічний і юридичний аналіз, конкретизація, інтерпретація і т.д.).

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Результати дослідження опубліковано в матеріалах науково-практичних конференцій Поліського національного університету.

Практичне значення отриманих результатів має на меті обґрунтування в бакалаврській кваліфікаційній роботі методологічних підходів, отримання теоретичних висновків та практичних рекомендації, які можуть використовуватись органами влади регіонального та районного рівнів, державної влади та місцевого самоврядування при розробці програм соціально-економічного розвитку сільських районів та місцевих політик, розробці та реалізації регіональної політики тощо.

Структура і обсяг роботи. Робота складається з трьох розділів розміщених на 40 сторінках, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел нараховує 37 найменування.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Соціально-економічний розвиток сучасних сільських територій забезпечує економічну та соціальну стійкість сільського господарства. У той же час адміністративна процедура повинна бути спрямована, з одного боку, на досягнення економічних цілей виробничої та комерційної діяльності на певних територіях, а з іншого на розвиток соціального потенціалу сільського поселення, а також навколишнього середовища, культурної спадщини та ландшафтів і т. д. Важливою умовою соціально-економічного розвитку сільських районів є одночасна підтримка розвитку економічного та соціально-культурного капіталу сільського населення, яке повинно мати адекватний рівень доходів і хорошу якість життя.

В межах нашого дослідження важливим є розгляд основоположної концепції розвитку сільських територій, що можна зобразити на рис. 1.1.

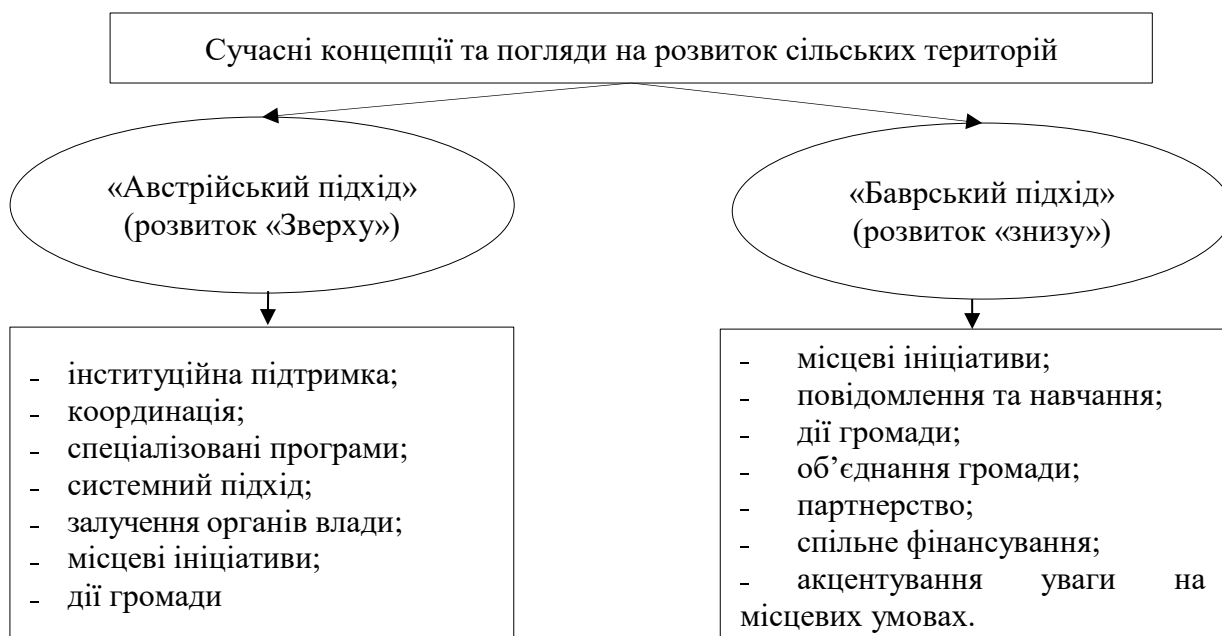

Рис. 1.1. Сучасні базові концепції щодо розвитку сільських територій

Зрозуміло, що виділити головну характеристику соціально-економічного

розвитку неможливо, але, на наш погляд, мінімальний рівень бідності серед сільського населення як класу є однією з основних характеристик соціально-економічного розвитку сільської місцевості. Це допоможе поліпшити якість і кількість суспільного продукту на людину. У той же час необхідно підтримувати цю економічну діяльність і впроваджувати технології в сільськогосподарському секторі для нормалізації рівня забруднення навколишнього середовища, здатного протистояти антропогенному стресу. У той же час, при роздільному виділенні стимуляторів і стимуляторів на основі цих соціально-економічних характеристик можна виділити нову функцію управління соціально-економічним розвитком сільських районів, що гарантує адміністративну цілісність країни, оскільки біженці з інших країн можуть селитися в пустуючі (незаселені) райони, що стало серйозною проблемою для Західної Європи в останні роки [14].

Отже, варто і далі розвинути думку А. Лісового «про те, що розвиток сільських територій – це суб'єктивний процес, який протікає під впливом управлінських заходів, в першу чергу з боку регіональної адміністрації, а також адміністрації на національному рівні»[33, с. 92] слід зазначити, що в рамках процесу децентралізації влади основна роль в якості рушійної сили сталого розвитку сільських районів відводиться місцевим громадам.

Система управління соціально-економічним розвитком у сільській місцевості має свою внутрішню структуру і складається з об'єкта, управлінських проблем та управлінських відносин, в яких відбуваються прямі зв'язки та зворотній зв'язок.

Метою управління соціально-економічним розвитком сільських територій є управління сільськими районами, їх соціальними, економічними та екологічними компонентами. Серед питань управління соціально-економічним розвитком сільських районів можуть бути розглянуті:

- органи місцевого самоврядування, які в силу своїх власних компетенцій і можливостей підтримують ініціативи в області місцевого розвитку, надаючи інформаційну допомогу, спрощуючи і вирішуючи процедурні питання;

- державні адміністративні органи та їх територіальні підрозділи, які визначають стратегічні напрямки розвитку соціально-економічної сфери, створюють стимули з використанням адміністративних та економічних важелів;
- місцеве населення, рівень походження якого залежить від самих процесів розвитку і ефективного використання створених умов, використання існуючої інфраструктури, торгових можливостей і вилучення факторів виробництва, необхідних для створення доданої вартості і поліпшення територій.

Кожна з розвинених країн світу сформулювала власні стратегії соціально-економічного розвитку сучасних сільських територій відповідно до місцевої ситуації та основних глобальних проблем людства, які можна розглядати кількома способами. Особливо в Франції, Польщі, Словаччині та Німеччині «збалансований розвиток міст та сільських територій, що охоплює всі регіони незалежно від їх географічного розташування», був одним із важливих напрямків досліджень та підготовки програм для ініціатив міських громад [16].

Основою для побудови стратегії соціально-економічного розвитку сучасних сільських територій України має стати використання кращого світового досвіду сталого розвитку сільського господарства та врахування національних особливостей, зокрема, щодо наслідків децентралізації влади.

Напрями управління соціально-економічним розвитком сільських територій визначені у Меморандумі «Про підтримку розвитку сільських регіонів», прийнятому для виконання завдань розвитку сільських районів, визначених у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2030 року, зокрема:

- ефективне управління для забезпечення довгострокового і середньострокового планування розвитку територій і муніципалітетів, децентралізації влади, розвитку ефективної системи місцевого самоврядування, затвердження основних соціальних норм;
- скоординована політика територіального розвитку сільських районів, заснована на територіальному підході, з урахуванням європейських стандартів

та держав-членів ОЕСР;

- сильні інститути для систематичної навчально-методичної роботи з децентралізації влади в Україні, розвиток мережі організацій, механізмів та інструментів, що сприяють ефективній роботі державних та приватних структур у сільській місцевості, максимальний розвиток електронних послуг для установ та населення сільських регіонів (територій);

- розвиток інфраструктури, передбачуване, доступне і стійке фінансування проєктів в цій області, більш широке використання державно-приватного або приватно-державного партнерств, систематична, планова і якісна підготовка проєктів розвитку;

- диверсифікація сільської економіки та організація виробництва відповідно до європейських принципів сімейних, дрібних і приватних господарств на основі приватної власності як основи аграрної структури України сприяють розвитку інших сучасних кооперативних моделей, форми організації виробництва, підтримка місцевих виробників, розширення пропозиції для просування продукції власного виробництва;

- чесна конкуренція – доступ виробників до фінансових і природних ресурсів;

- соціально відповідальне підприємництво для просування і створення механізмів підвищення соціальної та корпоративної культури, корпоративної відповідальності;

- підтримка місцевих ініціатив-супровід громадян у сільській місцевості для раннього використання потенціалу територій [35].

Процес управління соціально-економічним розвитком сільських (районів) територій включає розробку та реалізацію проєктів розвитку сільських районів, а саме:

- гуманітарний розвиток (дитячий садок, бібліотека, школа, будинок культури); соціальне (надання соціальних послуг соціально незахищеним сім'ям та пенсіонерам, сільська амбулаторія, добровільне медичне страхування); екологічне (очищення водойм, озер, збір і вивезення сміття і т.д.); енергетичні

проекти (термоізоляція будинків, впровадження альтернативних та відновлювальних джерел енергії) для розвитку сільських районів;

- проводити розвідку ресурсів (земель, корисних копалин, інфраструктури, промисловості, людських ресурсів) у сільській місцевості;

- визначати «точки економічного зростання» сільських територій з урахуванням ресурсного потенціалу та споживчого ринку. Розробка інноваційних та інвестиційних пропозицій на основі певних «точок економічного зростання»;

- пошук та залучення партнерів та інвесторів для реалізації екологічних, гуманітарних, соціальних, промислових та енергетичних проєктів для розвитку сільських районів (територій);

- розробка інструментів для наповнення економічними ресурсами (інвестиціями) гуманітарних, соціальних, екологічних, енергетичних та виробничих проєктів для розвитку сільських районів;

- створення бюро з управління енергетичними, гуманітарними, екологічними, соціальними та промисловими проєктами розвитку сільських районів;

- включення проєктів розвитку сільських районів у науково-виробничі об'єднання (міжрегіональні, регіональні, транснаціональні, транскордонні) [15].

Від впровадження даних пропозицій очікуються наступні результати:

- надавати сільським районам (територіям) необхідні високоякісні та економічні, соціальні та муніципальні послуги: збір та утилізація побутових відходів, водопостачання, газопостачання, муніципальні архівні послуги, виробництво продукції, переробка зерна, тощо;

- створення певної кількості нових робочих місць та подолання соціальної апатії сільського населення;

- формування основ економічної самодостатності територіальних і місцевих органів влади та їх окремих членів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, слід мати на увазі, що в категорії «сільський» існує безліч визначень і позначень. Огляд і аналіз відгуків, різних нормативних актів та правових документи, а також активні заходи, спрямовані на об'єднання територіальних утворень, децентралізацію влади, формування нових повноважень органів місцевого самоврядування та компетентних територіальних утворень, дозволяють поглибити поняття «сільські території», яке слід розуміти як елемент народного господарства з його особливостями. Достатніх економічних ресурсів, типів виробничих організацій і створюваного продукту, в структурі якого переважають сільськогосподарські продукти, сформовані на основі принципу автономії та самоуправління.

Управління соціально-економічним розвитком сучасних сільських територій при врахуванні потреб наявних територіальних громад створило методологічні засади, які узагальнюють існуючі підходи до вдосконалення управління та забезпечують систему оптимальних показників, що описують вплив сталого використання природних ресурсів, сприяти сільськогосподарському та людському капіталу для поліпшення якості життя. Народне господарство такий підхід до забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій дозволяє провести комплексну оцінку їх соціального, економічного, освітній, екологічного статусу, етнічний, адміністративний, культурний та інституційний.

РОЗДІЛ 2.

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Оцінка розвитку публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій залежить від багатьох факторів, таких як політична воля, ефективність державних інституцій, рівень участі громадян, доступ до ресурсів та інфраструктури, регуляторна політика тощо. Основні критерії, за якими можна оцінювати розвиток публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій, включають наступні:

Політична воля та стратегічне планування: оцінка здатності уряду та інших відповідальних органів до розробки довгострокових стратегій розвитку сільських територій, а також до визначення пріоритетів та здійснення необхідних реформ.

Ефективність державних інституцій: оцінка якості та ефективності державних органів, що займаються управлінням сільськими територіями. Це включає оцінку рівня компетентності, прозорості, відповідальності та практичності цих інституцій.

Участь громадян: оцінка ступеня участі громадян у прийнятті рішень, вплив на процеси управління та здійснення контролю над діяльністю публічних органів. Це може включати проведення публічних слухань, консультацій з громадськістю та залучення до процесу партнерства з місцевими органами влади.

Ресурси та інфраструктура: оцінка доступності та якості основних ресурсів для сільського розвитку, таких як земля, вода, енергія, транспортна інфраструктура.

Регуляторна політика: оцінка ефективності та сприятливості регуляторного середовища для розвитку сільських територій. Це включає оцінку прозорості та простоти процедур реєстрації бізнесу, дозвільних процедур, податкової політики та інших регуляторних заходів, які можуть

впливати на розвиток сільських господарств та підприємництва.

Інновації та технології: оцінка впровадження інноваційних технологій та практик в аграрний сектор сільських територій. Це може включати використання сучасних методів сільського господарства, збільшення продуктивності, розвиток сільського туризму та інших інноваційних напрямків розвитку.

Соціальна інфраструктура: оцінка рівня доступності та якості освіти, охорони здоров'я, культурних та соціальних послуг у сільських територіях. Це також включає оцінку інфраструктури, такої як дороги, комунікації, водопостачання та інші необхідні умови для життя та розвитку на селі [4, 3].

Ці критерії можуть бути використані для оцінки розвитку публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій. Важливо зазначити, що оцінка повинна базуватися на об'єктивних даних та враховувати специфічні умови кожної конкретної сільської території.

Соціально-економічний розвиток територіальних спільнот постійно був і завжди впливав із сукупності інтересів держави як реального і пріоритетного напрямку, оскільки, будучи частиною єдиної держави, воно вносить свій внесок в його історію, внутрішнє економічне, політичне і культурне життя, та досягти певних результатів на міжнародному рівні. А саме організація господарської функцій територіальних утворень шляхом взаємодії продуктивних сил їх територій є унікальним економічним комплексом країни. Саме активізація економічного життя на рівні регіону визначає сучасні тенденції економічного зростання по всій країні [35, с. 84-87].

Сучасний економічний розвиток сільських територій є основою і важливим джерелом підвищення якості життя населення, оскільки в ході взаємопов'язаних процесів економічного розвитку створюються передумови для підвищення доходів, споживання, рівня освіти та медичного обслуговування. І також створюються умови, що сприяють підвищенню престижу особистості в суспільстві за рахунок формування соціальних, політичних, економічних та інституційних систем [15, с.31-32].

Нині найбільш гострими проблемами, пов'язаними з розвитком соціально-економічної сфери територіальних утворень, є:

1) невідповідність діючої системи адміністративно-територіального устрою України сучасним економічним умовам та вимогам ефективності державної влади;

2) недосконалість існуючих механізмів фінансово-бюджетної підтримки соціально-економічного розвитку сільських територій [33, С. 83-88];

3) недостатня кадрова підтримка органів місцевого самоврядування;

4) недосконалість системи територіального розміщення інфраструктури;

5) невпорядковані майнові відносини, в тому числі інфраструктурні.

б) недостатня якість послуг, що надаються населенню органами місцевого самоврядування та об'єктами соціально-економічної сфери [11].

Децентралізовані реформи є відмінним суб'єктивним фактором соціально-економічного розвитку сільських територій. Щодо України, то цей процес почався у 2014 році з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Законів України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», «Про військово-цивільні адміністрації», «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [23-29].

Саме 17 липня 2020 року Верховною Радою України було прийнято постанову «Про утворення та ліквідацію районів» [29]. Відповідно до якої, зараз в Україні налічується 136 районів. Парламент ліквідував 490 колишніх округів. Раніше уряд затвердив довгострокові плани щодо формування територій 1470 територіально-територіальних утворень у 24 регіонах, що охоплюють 100% всієї території регіонів [29].

Зокрема, концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні для забезпечення соціально-економічного розвитку сільських території визначає такі форми і методи:

- визначення фінансової основи для здійснення повноважень органів місцевого самоврядування щодо податків і зборів щодо території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

- отримання трансфертів з державного бюджету безпосередньо в усі місцеві бюджети;

- надати місцевим органам влади право регулювати ставки і збори місцевих податків;

- надходження частини грошових коштів від податку на прибуток новостворених юридичних осіб до місцевих бюджетів протягом п'яти років з дати інвестування в юридичну особу;

- надати місцевим органам влади доступ до кредитних ресурсів для інвестиційного розвитку шляхом спрощення процедур схвалення місцевих кредитів і гарантій та узгодження їх з методами державного контролю, спрямованими на запобігання банкрутства об'єктів прав колективної власності;

- визначення матеріальної основи місцевого самоврядування власності, зокрема земель, що належать територіальним утворенням сіл, міст, селищ (комунальна власність), об'єктів, що спільно належать територіальним утворенням сіл, міст, районів, областей, а також належне управління землями, що належать територіальним утворенням сіл, міста, муніципалітети, райони, регіони;

- підвищити прозорість та ефективність використання бюджетних коштів за рахунок впровадження об'єктивного програмного методу для всіх місцевих бюджетів;

- надати місцевим органам влади право розпоряджатися земельними ресурсами на своїй території, об'єднувати їх власність і ресурси в рамках співпраці між місцевими органами влади для реалізації спільних програм і більш ефективного надання державних послуг населенню сусідніх місцевих органів влади [20, С. 80-86].

У 2022 році фінансування Україною соціально-економічного розвитку сільських територій з державного бюджету досягло 101,9 млрд грн (рис. 2.1) з

них майже 60 % або 62,1 млрд. грн було закладено на відновлення та будівництво транспортної інфраструктури; 13,8% – це регіональний розвиток; 5,3% - щодо розвитку освіти; 5,1 % – безпосередньо на розвиток сільських територій; 4,4% – для розвитку соціальної інфраструктури; 2,8 % – виділено на проекти, які пов'язані з транспортною інфраструктурою; 2,3 % – заклади культури; 0,9 % – вкладено в спортивну інфраструктуру і 0,9 млрд грн – виділено на реалізацію заходів, пов'язаних з екологічною безпекою [30].

Рис. 3.1. Загально-державна підтримка соціально-економічного розвитку територій у 2022 році, млрд грн.

Джерело: [18].

Дієве місцеве самоврядування в рамках децентралізації та забезпечення прогресивного соціально-економічного розвитку відповідних територій має супроводжуватися збільшенням ресурсів та фінансової бази. Децентралізовані компетенції повинні бути наділені адекватними можливостями для високоякісної реалізації.

Відтак, з 1 січня 2015 року, з внесенням поправок до Податкового та бюджетного законодавства, органи місцевого самоврядування отримали більше коштів для підвищення своєї економічної ефективності. Ново об'єднані спільноти отримали повноваження і ресурси, якими володіють міста

регіонального значення, зокрема, переводити 60 % прибуткового податку до місцевих бюджетів громади зі своїх власних повноважень. Крім того, повністю зберігаються місцеві податкові надходження: окремо на користь муніципальних підприємств і фінансових установ, а також податки на майно (землю, нерухомість, транспорт). Це спричинило значному збільшенню надходжень до фонду загального бюджету. Особливо це було помітно в разі виплат на 1 жителя територіальної спільноти (рис. 3.2) [30].

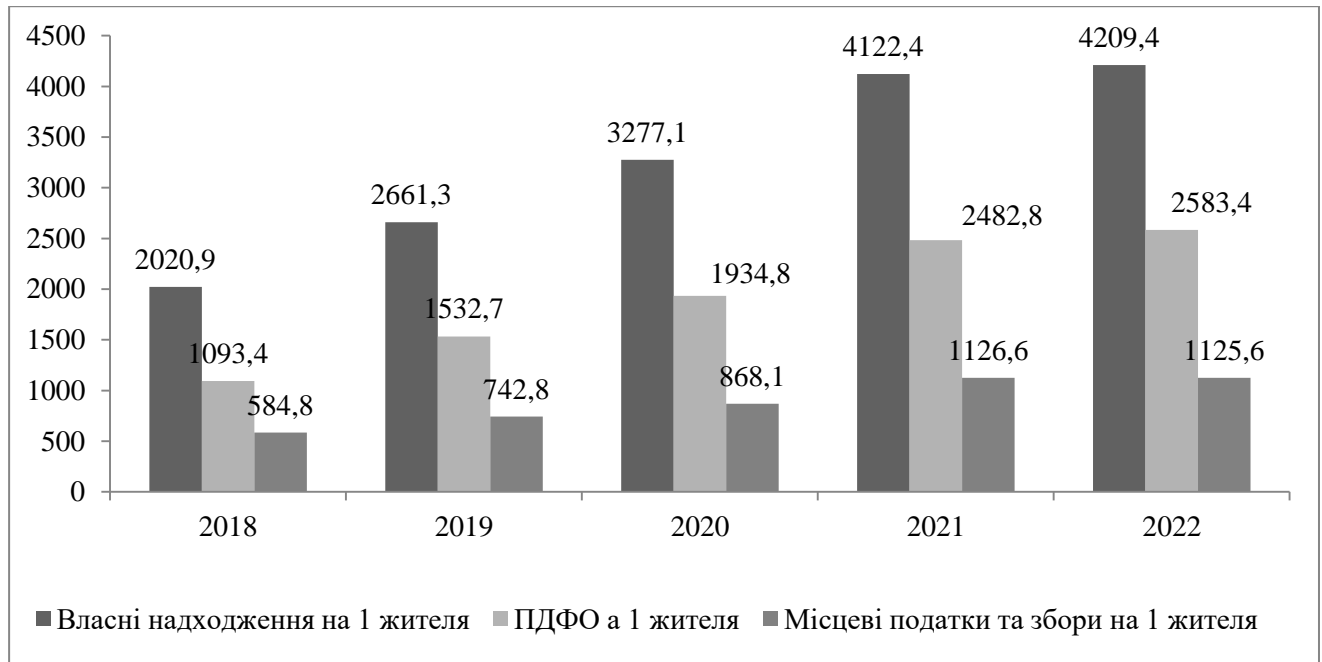

Рис. 3.2. Підвищення рівня доходів валового фонду бюджетів на 1 жителя за січень-липень 2018-2022 рр., % та грн.

Джерело: [30].

Крім того, громади підтримують прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом (до реформи лише регіональні і районні бюджети мали пряме відношення, бюджети міст регіонального значення мали пряме відношення), і їм надаються відповідні трансферти (субсидії на освіту та на медичне обслуговування дотації, гранти, тощо, субсидії на розвиток міської інфраструктури і т.д.). Для виконання повноважень, делегованих державою. Поправки до закону надали місцевим органам влади право затверджувати місцеві бюджети незалежно від дати прийняття закону Про Державний бюджет. Такі поліпшення вже призвели до перших значних результатів.

Крім зростання власних фінансових можливостей в результаті децентралізації, об'єднані територіальні утворення мають і іншими інструментами забезпечення сталого соціально-економічного розвитку: іноземними позиками, незалежним вибором установ для обслуговування коштів місцевого бюджету в частині розвитку і власними доходами бюджетних установ. Повноваження в галузі архітектурно-будівельного нагляду та вдосконалення містобудівного законодавства були децентралізовані, а органи місцевого самоврядування отримали право самостійно визначати містобудівну політику.

Після прийняття ряду законів про децентралізацію влади і регулювання територіальних відносин муніципалітети отримали право розпоряджатися земельними ділянками за межами районів. Верховна Рада України прийняла закони, які надають можливість децентралізації деяких повноважень з надання основних адміністративних послуг: реєстрація нерухомості, підприємств, місця проживання людини, перехід на обшинний рівень [30].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Підводячи підсумок, можна сказати, що децентралізована реформа, розпочата дев'ять років тому, справила величезний вплив на соціально-економічний розвиток сільських територіальних громад по всій Україні. Серед позитивних змін слід відзначити той факт, що територіальні органи влади здобули фінансову самостійність та певну незалежність, завдяки розвитку інфраструктури поселень поступово створюються комфортні умови життя громадян, підвищуються соціальні стандарти та покращується якість послуг населенню; досягнуто достатнього рівня надання освітніх послуг, що сприятиме всебічному розвитку дітей; так; мешканці громад відчували відповідальність за розвиток районів, в яких вони живуть, і так далі.

До негативних наслідків децентралізації для соціально-економічного

розвитку сільських територіальних громад відносяться: недосконале і нестабільне законодавство; ризик соціально-економічної диференціації між багатими і бідними громадами; відсутність системи контролю законності діяльності місцевих органів влади; і відсутність досвіду в області правозастосування. підготовка основних адміністраторів. Однак ці негативні аспекти процесу децентралізації не зменшують ні їх впливу, ні їх ролі в соціально-економічному розвитку територій. Отже, основною метою українських територіальних спільнот сьогодні є підтримка позитивних тенденцій в економіці, залучення інвестицій, створення можливостей для реалізації стратегій місцевого розвитку та посилення контролю за соціально-економічним розвитком об'єднаних територій.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В умовах сучасності існує гостра необхідність у розробці нової моделі управління соціально-економічним розвитком сільських територій, яка дозволить сформуванню низку ефективних механізмів стимулювання соціально-економічного розвитку сільських рад, сільських населених пунктів, об'єднаних громад та України в цілому.

Насамперед, йдеться про визначення єдиної національної стратегії управління соціально-економічним розвитком сільських районів України. Першим кроком України в цьому напрямку було прийняття «Стратегії сталого розвитку України-2030», основною метою якої є досягнення європейського рівня життя та відкриття нового етапу історії країни [24]. Однак цей стратегічний документ не містить інформації про перспективи управління соціально-економічним розвитком сільських районів України, та про взаємну координацію з державною стратегією регіонального розвитку на період до 2030 року, яка є хоча б баченням політики держави, щодо розвитку сільських районів.

Ефективне управління соціально-економічним розвитком сільських районів практично неможливе без урахування європейських стандартів ефективності державного управління, що компенсує втрати робочих місць за рахунок використання інноваційних технологій і врівноважує структуру сільськогосподарського виробництва. Вивчивши успішний досвід публічного управління соціально-економічним розвитком сільських регіонів у більшості країн ЄС, слід зазначити, заснований на забезпеченні активної прямої інтеграції територіальних громад безпосередньо у процес стратегічного управління соціально-економічним потенціалом їх власних територій, і є одним з ефективних інструментів для такого управління – це децентралізація влади та організації діяльності сільського місцевого самоврядування [29].

Отже, процес формування новітньої моделі публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій повинен починатися в контексті децентралізації влади з об'єднанням територіальних спільнот, що забезпечують соціально-економічний розвиток кожного сільського поселення. Водночас основним інструментом управління має стати оновлена система місцевого самоврядування, за допомогою якої задовольнятимуться основні потреби сільського населення.

Отже, ефективність публічного управління громадою повинна оцінюватися щороку шляхом формулювання передумов для сприяння соціально-економічному розвитку областей застосування. Головні зібрання керівних органів територіальної спільноти, регіону повинні транслюватися з використанням безкоштовних відеохостингів (MyTube, YouTube, NetTube), а деякі проблемні питання варто спробувати вирішувати за допомогою соціальних мереж та різноманітних месенджерів (Twitter, Facebook, Skype, Zoom, Viber) або електронною поштою [19]. Пропонований варіант передбачає систему онлайн-спілкування керівних органів територіального органу влади з місцевим населенням, що спрощує розуміння існуючих проблем, які узагальнюються в комплексній оцінці соціально-економічного розвитку територіального органу влади, регіону в цілому (вага кожного фактору в оцінці остаточного центрального індикатора, яку можна вивчити) [15]).

Удосконалення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій може включати ряд механізмів і заходів, спрямованих на підвищення ефективності та якості управління. Ось кілька можливих механізмів:

- *розвиток місцевого самоврядування*: забезпечення широких повноважень та фінансової автономії місцевих органів влади допоможе збільшити їх вплив на прийняття рішень і реалізацію проєктів на місцевому рівні. Важливо забезпечити належну підготовку та підтримку представників місцевого самоврядування;

- *залучення громадськості*: важливо створити механізми для залучення

громадськості до процесів планування та управління сільськими територіями. Це може включати проведення публічних слухань, консультацій з громадськістю, залучення громадських організацій та активних громадян до прийняття рішень;

- *розвиток партнерства*: важливо сприяти взаємодії між місцевими органами влади, бізнес-сектором, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Створення партнерських відносин допоможе поєднати ресурси, експертизу та зусилля для спільного розвитку сільських територій;

- *підтримка інновацій та підприємництва*: створення умов для розвитку інновацій та підприємництва є важливим фактором для соціально-економічного розвитку сільських територій. Це може включати надання фінансової підтримки та створення сприятливих умов для розвитку нових технологій, стартапів і малих підприємств на сільських територіях. Також важливо забезпечити доступ до освіти, навчання та консультування з питань підприємництва;

- *створення інфраструктури*: розвиток сільських територій потребує належної інфраструктури, включаючи комунікації, транспорт, енергетику, водопостачання, медицину та санітарію. Інвестиції в розвиток і покращення інфраструктури можуть сприяти залученню і утриманню бізнесу, покращенню якості життя мешканців сільських територій і приверненню нових жителів;

- *стимулювання регіонального розвитку*: важливо розробити та впровадити спеціальні програми та заходи, спрямовані на стимулювання регіонального розвитку сільських територій. Це може включати надання фінансових пільг, податкових стимулів, інвестицій у ключові сектори економіки регіону, розвиток туризму та інших галузей;

- *моніторинг та оцінка результативності*: важливо встановити систему моніторингу та оцінки результативності управління сільськими територіями. Це дозволить вчасно виявляти проблеми, аналізувати ефективність вжитих заходів і вносити необхідні корективи до стратегій розвитку.

Ці механізми та заходи можуть сприяти покращенню публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій. Однак, враховуючи особливості кожної конкретної ситуації, можуть бути необхідні додаткові заходи. Декілька додаткових механізмів, які можна розглянути, включають:

- *розвиток сільського туризму*: стимулювання розвитку туризму на сільських територіях може сприяти залученню інвестицій, створенню робочих місць та підвищенню доходів місцевого населення. Розвиток інфраструктури для туризму, підтримка підприємництва у галузі гостинності та маркетингові заходи можуть бути ефективними інструментами для повернення туристів до села;

- *підтримка сільськогосподарського сектору*: враховуючи, що багато сільських територій мають значний потенціал для розвитку сільськогосподарського сектору, важливо забезпечити підтримку фермерів та аграрних підприємств. Це може включати надання фінансових пільг, підтримку у впровадженні сучасних технологій, доступ до кредитів та ринків збуту;

- *розвиток освіти та навчання*: забезпечення якісної освіти та навчання є ключовим елементом розвитку сільських територій. Важливо розвивати систему професійної підготовки та перепідготовки місцевого населення, зокрема у сферах сільського господарства, туризму, підприємництва та інших пріоритетних галузях;

- *залучення інвестицій*: створення сприятливого інвестиційного клімату на сільських територіях може спонукати бізнес до вкладення коштів у розвиток цих областей. Для цього необхідно забезпечити прозорість і стабільність правового середовища, сприяти створенню бізнес-інкубаторів та технопарків, надавати підтримку малим і середнім підприємствам та залучати інвестиційні фонди;

- *залучення міжнародної допомоги та співпраця*: співпраця з міжнародними організаціями та донорськими фондами може стати додатковим джерелом фінансування для розвитку сільських територій. Це може включати

залучення грантів для реалізації проєктів, обмін досвідом та технологіями, партнерство у реалізації спільних програм та ініціатив;

- *створення механізмів участі громадян*: важливо залучати місцеву громаду до процесу планування та впровадження розвиткових заходів. Це може здійснюватися шляхом створення рад громадського самоврядування, проведення публічних слухань та консультацій з мешканцями, розробки механізмів звітності та контролю за виконанням проєктів. Громадська участь сприяє залученню різноманітних ідей, підвищенню ефективності проєктів та підтримці місцевого населення;

- *розвиток інфраструктури*: покращення існуючої та будівництво нової інфраструктури є необхідним для забезпечення економічного та соціального розвитку сільських територій. Це може включати будівництво доріг, водопостачання, каналізації, енергетичної інфраструктури, інтернет-з'єднання та інші необхідні комунікації;

- *створення сприятливого бізнес-середовища*: для повернення і утримання бізнесу на сільських територіях важливо створити сприятливі умови для його розвитку. Це може включати спрощення адміністративних процедур, зниження податкового тягаря, надання підтримки у веденні бізнесу, доступ до фінансових ресурсів та інших інструментів, які сприяють підприємницькій активності;

- *загальні заходи по покращенню управління*: запровадження ефективного та прозорого управління є передумовою для розвитку сільських територій. Це може включати реформу місцевого самоврядування, підвищення кваліфікації та професійного розвитку посадових осіб, забезпечення доступу до інформації та участь громадськості у прийнятті рішень [18].

Важливо зазначити, що конкретні заходи та механізми покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій будуть залежати від контексту, потреб та особливостей кожної конкретної ситуації. Тому важливо провести аналіз, дослідження та консультації з місцевим населенням, експертами та зацікавленими сторонами для визначення

оптимального набору заходів. Крім вищезазначених механізмів, також можуть бути розглянуті наступні додаткові заходи:

- *розробка іміджу та бренду сільських територій*: позиціонування сільських територій як привабливих для проживання, роботи та відпочинку може сприяти привертанню інвестицій, туристів та нових мешканців. Рекламні та маркетингові заходи, створення унікального образу та просування цінностей сільського життя можуть бути корисними інструментами;

- *розвиток соціальної інфраструктури*: забезпечення доступу до якісних медичних послуг, освіти, культурних та спортивних закладів є важливими для покращення якості життя на сільських територіях. Розробка та реалізація проєктів з будівництва шкіл, лікарень, бібліотек, спортивних майданчиків може підвищити привабливість сільських регіонів;

- *підтримка розвитку місцевих підприємств та кооперативів*: сприяння створенню та розвитку місцевих підприємств, кооперативів та соціальних підприємств може стимулювати зростання зайнятості та підвищення доходів місцевого населення. Підтримка у впровадженні сучасних технологій, надання консультацій та підтримки у розвитку бізнес-планів можуть сприяти успішному функціонуванню та зростанню цих підприємств;

- *створення інноваційних центрів та дослідницьких лабораторій*: розвиток інноваційних технологій та залучення наукових досліджень може допомогти у розвитку сільських територій. Створення центрів інновацій, дослідницьких лабораторій та співпраця з університетами та дослідницькими інститутами можуть стимулювати залучення нових технологій, розробку сільськогосподарських інновацій та розвиток сучасних підприємств;

- *створення мережі сільських кластерів*: формування сільських кластерів, які об'єднують підприємства, фермерські господарства та інші суб'єкти господарювання, може сприяти спільному розвитку, обміну досвідом та забезпеченню синергетичних ефектів. Така співпраця може сприяти вирішенню спільних проблем, забезпеченню збутових мереж та стимулюванню інновацій;

- *підтримка екологічно стійкого розвитку*: сприяння збереженню природних ресурсів, розвитку відновлюваної енергетики, впровадження екологічно чистих технологій та сільськогосподарських практик можуть забезпечити сталість та екологічну безпеку сільських територій [15].

Ці додаткові механізми можуть доповнити основні заходи та сприяти покращенню публічного управління та соціально-економічному розвитку сільських територій. Проте важливо враховувати, що успішне покращення публічного управління на сільських територіях потребує комплексного підходу та взаємодії різних заходів. Комбінація вищезазначених механізмів і додаткових заходів може створити сприятливу інвестиційну, економічну та соціокультурну атмосферу для сталого розвитку сільських територій.

Крім цього, ефективність заходів залежить від взаємодії та співпраці різних зацікавлених сторін, таких як урядові органи, місцеві органи самоврядування, громадські організації, бізнес-спільнота та місцеве населення. Важливо залучити всі ці сторони до процесу планування, виконання та моніторингу заходів для забезпечення їх ефективності та прийняття належних рішень, враховуючи особливості і потреби конкретної сільської території.

Нарешті, важливим аспектом покращення публічного управління на сільських територіях є постійне вдосконалення та адаптація заходів до умов та викликів, що постійно змінюються. Регулярний моніторинг та оцінка ефективності впроваджених заходів, зворотний зв'язок з громадою та корекція стратегій можуть забезпечити стійке та стале покращення ситуації на сільських територіях.

Узагалі, для досягнення покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій потрібна комплексна реалізація дійової стратегії, що базується на врахуванні конкретних умов і потреб сільських територій. На цьому етапі важливо зосередитися на таких аспектах:

- *залучення місцевого населення*: активна участь та залучення місцевих жителів є ключовим фактором для успішного покращення публічного управління. Забезпечення можливостей для громадського обговорення,

консультацій та участі в прийнятті рішень дає можливість місцевому населенню висловити свої потреби та ідеї;

- *розвиток місцевого підприємництва*: стимулювання підприємництва на сільських територіях сприяє створенню нових робочих місць і підвищенню доходів. Підтримка малого та середнього бізнесу, надання фінансової підтримки, освітні та консультативні програми сприяють розвитку підприємницького потенціалу сільських територій;

- *інфраструктурні проекти*: розвиток і покращення інфраструктури, такої як дороги, комунікації, водопостачання, енергетика, є важливим елементом покращення публічного управління на сільських територіях. Це сприяє забезпеченню доступу до послуг, підвищенню ефективності виробництва та покращенню якості життя;

- *розвиток сільськогосподарського потенціалу*: забезпечення підтримки сільськогосподарського сектору, впровадження сучасних технологій, надання фінансових пільг, підтримка у вирощуванні якісної продукції;

- *розвиток соціальної і культурної сфери*: забезпечення доступу до якісних соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, культура, спорт, є важливим елементом покращення життєвих умов на сільських територіях. Розбудова і підтримка соціальної інфраструктури, створення умов для культурного розвитку та дозвілля сприяють підвищенню якості життя місцевого населення і зміцнюють соціальну спільність та об'єднання;

- *розширення доступу до інформації та комунікаційних технологій*: забезпечення доступу до сучасних технологій та інтернету може сприяти розвитку сільських територій. Це дозволяє мешканцям отримувати актуальну інформацію, розвивати навички, залучатися до електронного бізнесу та інших сфер діяльності;

- *регіональна співпраця та партнерство*: встановлення партнерських відносин та співпраця між різними рівнями уряду, місцевими органами самоврядування, громадськими організаціями, бізнес-сектором та іншими зацікавленими сторонами можуть сприяти ефективному публічному

управлінню та спільному розвитку сільських територій. Такі партнерства можуть сприяти обміну досвідом, ресурсами та інноваціями;

- *створення програм підтримки молоді та молодіжного підприємництва*: забезпечення можливостей для молоді на сільських територіях, включаючи освіту, навчання, підтримку молодіжних ініціатив та підприємництва, може стимулювати соціально-економічний розвиток;

- *екологічна сталість*: збалансований підхід до розвитку сільських територій повинен враховувати принципи екологічної сталості. Застосування екологічно чистих технологій у сільському господарстві, збереження природних ресурсів, розвиток енергоефективності та відновлюваної енергетики сприяють збереженню навколишнього середовища та створенню сталого розвитку;

- *фінансова підтримка*: забезпечення доступу до фінансових ресурсів та інвестицій є важливим елементом підтримки публічного управління та розвитку сільських територій. Розвиток механізмів фінансової підтримки, доступ до кредитів, грантів та інших форм фінансування можуть стимулювати економічний розвиток та впровадження нових ініціатив;

- *моніторинг та оцінка результативності*: важливим етапом у покращенні публічного управління є систематичний моніторинг та оцінка результативності заходів. Це дозволяє виявляти проблемні ситуації, коригувати стратегії, а також робити висновки та передавати досвід для майбутнього планування та розвитку;

- *підтримка інновацій та технологічного розвитку*: сприяння інноваційним рішенням та технологічному розвитку може позитивно впливати на економічний розвиток сільських територій. Створення інноваційних кластерів, інкубаторів підприємництва та підтримка дослідницьких проєктів сприяють впровадженню нових ідей та покращенню конкуренції сільських територій;

- *розвиток інфраструктури для цифрової економіки*: враховуючи тенденції цифрової трансформації, важливо розвивати інфраструктуру для

цифрової економіки на сільських територіях. Забезпечення швидкого та стабільного Інтернет-з'єднання, доступ до електронних сервісів та інструментів, підтримка електронної комерції та електронного урядування сприяють розвитку сучасних форм бізнесу та публічного управління;

- *залучення зовнішніх інвестицій*: пошук і повернення зовнішніх інвестицій може стати додатковим джерелом фінансування для розвитку сільських територій. Розробка та просування інвестиційних проєктів, створення сприятливого інвестиційного клімату, партнерства з інвестиційними організаціями та підприємствами можуть повернути іноземні та внутрішні інвестиції [30].

Ці механізми та заходи не є вичерпним списком, але можуть служити як основа для розробки конкретних розвиткових стратегій і програм для покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій. Важливо враховувати особливості кожної конкретної ситуації, локальний контекст, потреби та пріоритети місцевого населення. Проте можуть бути і такі додаткові заходи можуть включати:

- *розвиток місцевого підприємництва та малого бізнесу*: створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу та підприємництва на сільських територіях, включаючи надання підтримки у заснуванні нових підприємств, навчання та консультування, сприяє створенню робочих місць, збільшенню доходів та розширенню економічного потенціалу громад;

- *забезпечення доступу до житла*: створення програм та механізмів для забезпечення доступного та якісного житла на сільських територіях може бути важливим фактором для залучення та утримання населення. Це може включати розробку житлових проєктів, фінансову підтримку, пільги для молодих сімей та інші ініціативи;

- *розвиток мережі соціальних служб*: забезпечення доступу до якісних соціальних служб є важливим аспектом покращення життя на сільських територіях. Це може включати розвиток мережі медичних закладів, освітніх установ, культурних та спортивних центрів, соціальних служб підтримки сімей,

допомогу в утриманні літніх людей та осіб з особливими потребами;

- *збереження та підтримка культурної спадщини*: розвиток сільських територій повинен враховувати збереження та підтримку культурної спадщини та традицій місцевого населення. Збереження історичних та культурних пам'яток, розвиток культурних подій та фестивалів, підтримка народних ремесел та мистецтва сприяють розкриттю потенціалу сільських територій та привертають увагу туристів;

- *міжрегіональна співпраця та партнерство*: розробка та підтримка міжрегіональних співпраці та партнерств може забезпечити обмін досвідом та ресурсами між сільськими територіями. Об'єднання зусиль різних громад та регіонів сприяє ефективному використанню ресурсів, спільному розв'язанню проблем та сприяє створенню сильніших та стійких сільських громад;

- *моніторинг та оцінка результатів*: важливо встановити систему моніторингу та оцінки результатів реалізації заходів з покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій. Це дозволить оцінити ефективність заходів, внести корективи до стратегій та програм та забезпечити постійне покращення результатів;

- *збереження природного середовища та екологічності*: врахування аспектів збереження природного середовища та сталого використання ресурсів є необхідним для сталого розвитку сільських територій. Запровадження екологічних технологій, підтримка органічного сільського господарства, розвиток енергоефективності та відновлюваних джерел енергії сприяють сталому розвитку та покращенню якості життя мешканців;

- *мобільні та цифрові технології*: використання мобільних та цифрових технологій може покращити доступ до інформації, послуг та можливостей на сільських територіях. Це може включати розвиток мобільних додатків для забезпечення доступу до освіти, медичних послуг, фінансових послуг та інших ресурсів;

- *сприяння жіночому підприємництву*: підтримка жіночого підприємництва може мати значний вплив на соціально-економічний розвиток

сільських територій. Забезпечення навчання, фінансової підтримки, доступу до ринків збуту та менторства для жінок-підприємниць може стимулювати їхню активність та сприяти розвитку сільського бізнесу;

- *партнерство з приватним сектором та неправлінними організаціями*: співпраця з приватним сектором та неправлінними організаціями може стати додатковим механізмом для покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій. Такі партнерства можуть включати спільне фінансування та реалізацію проєктів, обмін досвідом та експертизою, сприяння впровадженню нових технологій та практик;

- *підтримка молоді*: розвиток сільських територій потребує залучення та підтримки молоді. Забезпечення доступу до якісної освіти, підтримка молодіжних ініціатив, створення можливостей для розвитку молодіжного підприємництва та забезпечення належних умов для їхнього освоєння територій можуть сприяти залученню та утриманню молоді на сільських територіях [16].

Враховуючи специфіку кожної конкретної ситуації, може бути необхідно використовувати комбінацію різних механізмів та заходів для досягнення покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій. Розробка і реалізація цільових стратегій та програм, залучення всіх зацікавлених сторін, по передбачення ресурсів та визначення конкретних кроків є важливими етапами у покращенні публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій. Крім того, важливо забезпечити стале моніторинг та оцінку результатів, а також гнучкість і адаптивність заходів для врахування змін у ситуації.

При розробці та реалізації стратегій та програм необхідно враховувати специфіку конкретної сільської території, її потенціал, потреби та особливості. Важливо включати місцеве населення та зацікавлені сторони в процес планування та вирішення проблем, забезпечувати прозорість та взаємодію між урядом, громадою та іншими зацікавленими сторонами.

Крім того, досвід і передові практики з інших країн та регіонів можуть бути цінним джерелом інформації та вдосконалення. Важливо вивчати та

аналізувати успішні кейси з розвитку сільських територій, адаптувати їх до місцевих умов та потреб, ініціювати обмін досвідом та співпрацю між різними регіонами.

Загалом, для покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій необхідно широке сприйняття партнерства, взаємодії та спільної відповідальності всіх зацікавлених сторін. Тільки таким шляхом можна досягти сталого та успішного розвитку сільських територій, забезпечивши покращення якості життя мешканців та створивши стійкі економічні та соціальні умови на сільських територіях.

Наступні кроки можуть бути корисними для подальшого розвитку сільських територій:

- *створення інноваційних клубів та центрів*: розвиток інноваційних клубів та центрів на сільських територіях може сприяти співпраці між бізнесом, громадським сектором, академічними установами та місцевими жителями. Ці клуби та центри можуть стати майданчиками для інноваційних ідей, підтримки підприємництва, навчання та розвитку нових технологій;

- *підтримка енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії*: заохочення енергоефективних технологій та використання відновлюваних джерел енергії може знизити енергетичну залежність сільських територій, зменшити витрати на енергію та позитивно вплинути на навколишнє середовище;

- *розвиток сільських мереж та інфраструктури*: забезпечення якісних сільських мереж, включаючи транспортну, електричну, водопостачання та інші інфраструктурні системи, є важливим для розвитку сільських територій. Це дозволить покращити доступ до послуг, збільшити мобільність та підтримати розвиток підприємництва;

- *залучення інвестицій у сільський туризм та рекреацію*: розвиток сільського туризму та рекреаційних послуг може стати додатковим джерелом доходів для сільських територій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій вимагає комплексного підходу та впровадження різноманітних механізмів і заходів. Враховуючи особливості кожної конкретної ситуації, можуть бути необхідні додаткові заходи. Однак, декілька важливих механізмів, які можна розглянути, включають: розвиток сільського туризму; підтримка сільськогосподарського сектору; розвиток освіти та навчання; створення партнерств та співпраця між різними стейкхолдерами; підтримка молоді; фінансування та інвестиції.

Ці механізми можуть сприяти залученню інвестицій, створенню робочих місць, підвищенню доходів місцевого населення та покращенню якості життя на сільських територіях. Проте, успішність їх впровадження залежить від належного планування, взаємодії між різними зацікавленими сторонами, прозорості та ефективного моніторингу результатів.

Для досягнення сталого та успішного розвитку сільських територій важливо продовжувати дослідження, обмін досвідом та навчання, адаптувати передові практики з інших країн та регіонів, а також враховувати унікальні потреби та потенціал кожної конкретної сільської території. Лише шляхом плідної співпраці всіх зацікавлених сторін можна забезпечити стійкий та успішний розвиток сільських

Залучення місцевого населення до процесу прийняття рішень та забезпечення їх активної участі є ключовим чинником для покращення публічного управління на сільських територіях. Застосування механізмів громадського участі, таких як публічні слухання, консультації та партнерство з громадськими організаціями, дозволить забезпечити широке представництво інтересів місцевого населення і забезпечити демократичний процес ухвалення рішень.

Також важливо розвивати механізми моніторингу та оцінки ефективності публічного управління на сільських територіях. Це дозволить забезпечити

систематичний аналіз результатів, виявити проблемні сфери та впроваджувати корекційні заходи для досягнення кращих результатів.

Однак, необхідно враховувати, що покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій - це процес, що потребує часу, ресурсів та сталої підтримки. Він повинен бути орієнтованим на конкретні потреби та пріоритети місцевого населення, враховувати особливості культурного, соціального та економічного контексту сільських територій.

Крім того, для успішного покращення публічного управління на сільських територіях важливо забезпечити координацію та співпрацю між різними рівнями влади - центральним, регіональним та місцевим. Відкритість, прозорість та взаємодія між цими рівнями влади дозволять забезпечити ефективне вирішення проблем та впровадження стратегічних рішень на користь сільських територій.

Наголошуючи на необхідності додаткових заходів, важливо підкреслити значення створення сприятливого інвестиційного клімату на сільських територіях. Це може включати спрощення адміністративних процедур, надання фінансових пільг та стимулів для привабливості для інвесторів. Залучення приватного сектору може стати сильним каталізатором розвитку сільських територій, створення робочих місць та розширення економічного потенціалу.

Підсумовуючи, покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій вимагає комплексного підходу та реалізації різноманітних механізмів та заходів. Включення місцевого населення в процеси прийняття рішень, розвиток сільського туризму, підтримка сільськогосподарського сектору, розвиток освіти та навчання, створення партнерств та співпраця між різними зацікавленими сторонами, підтримка молоді та фінансування є важливими елементами для досягнення сталого розвитку на сільських територіях. Продовження досліджень, обмін досвідом та урахування унікальних потреб кожної сільської території також є необхідними для досягнення успіху.

ВИСНОВКИ

У нашій кваліфікаційній роботі у підсумку проведеної узагальнення та систематизації обґрунтування теоретико-методичних та організаційно-практичних засад управління соціально-економічним розвитком сільських територій, було розроблено ряд рекомендацій вибору нових напрямів, щодо соціально-економічного розвитку сільських територій з врахуванням процесів децентралізації влади України. За підсумками проведеного дослідження було сформовано наступні висновки:

Що в категорії «сільський» існує безліч визначень і позначень. Огляд і аналіз відгуків, різних нормативних актів та правових документи, а також активні заходи, спрямовані на об'єднання територіальних утворень, децентралізацію влади, формування нових повноважень органів місцевого самоврядування та компетентних територіальних утворень, дозволяють поглибити поняття «сільські території», яке слід розуміти як елемент народного господарства з його особливостями. Достатніх економічних ресурсів, типів виробничих організацій і створюваного продукту, в структурі якого переважають сільськогосподарські продукти, сформовані на основі принципу автономії та самоуправління.

Управління соціально-економічним розвитком сучасних сільських територій при врахуванні потреб наявних територіальних громад створило методологічні засади, які узагальнюють існуючі підходи до вдосконалення управління та забезпечують систему оптимальних показників, що описують вплив сталого використання природних ресурсів, сприяти сільськогосподарському та людському капіталу для поліпшення якості життя. Народне господарство такий підхід до забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій дозволяє провести комплексну оцінку їх соціального, економічного, освітній, екологічного статусу, етнічний, адміністративний, культурний та інституційний.

Децентралізована реформа, розпочата дев'ять років тому, справила

величезний вплив на соціально-економічний розвиток сільських територіальних громад по всій Україні. Серед позитивних змін слід відзначити той факт, що територіальні органи влади здобули фінансову самостійність та певну незалежність, завдяки розвитку інфраструктури поселень поступово створюються комфортні умови життя громадян, підвищуються соціальні стандарти та покращується якість послуг населенню; досягнуто достатнього рівня надання освітніх послуг, що сприятиме всебічному розвитку дітей; так; мешканці громад відчували відповідальність за розвиток районів, в яких вони живуть, і так далі.

До негативних наслідків децентралізації для соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад відносяться: недосконале і нестабільне законодавство; ризик соціально-економічної диференціації між багатими і бідними громадами; відсутність системи контролю законності діяльності місцевих органів влади; і відсутність досвіду в області правозастосування. підготовка основних адміністраторів. Однак ці негативні аспекти процесу децентралізації не зменшують ні їх впливу, ні їх ролі в соціально-економічному розвитку територій. Отже, основною метою українських територіальних спільнот сьогодні є підтримка позитивних тенденцій в економіці, залучення інвестицій, створення можливостей для реалізації стратегій місцевого розвитку та посилення контролю за соціально-економічним розвитком об'єднаних територій.

Покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій вимагає комплексного підходу та впровадження різноманітних механізмів і заходів. Враховуючи особливості кожної конкретної ситуації, можуть бути необхідні додаткові заходи. Однак, декілька важливих механізмів, які можна розглянути, включають: розвиток сільського туризму; підтримка сільськогосподарського сектору; розвиток освіти та навчання; створення партнерств та співпраця між різними стейкхолдерами; підтримка молоді; фінансування та інвестиції.

Ці механізми можуть сприяти залученню інвестицій, створенню робочих

місць, підвищенню доходів місцевого населення та покращенню якості життя на сільських територіях. Проте, успішність їх впровадження залежить від належного планування, взаємодії між різними зацікавленими сторонами, прозорості та ефективного моніторингу результатів.

Для досягнення сталого та успішного розвитку сільських територій важливо продовжувати дослідження, обмін досвідом та навчання, адаптувати передові практики з інших країн та регіонів, а також враховувати унікальні потреби та потенціал кожної конкретної сільської території. Лише шляхом плідної співпраці всіх зацікавлених сторін можна забезпечити стійкий та успішний розвиток сільських

Залучення місцевого населення до процесу прийняття рішень та забезпечення їх активної участі є ключовим чинником для покращення публічного управління на сільських територіях. Застосування механізмів громадського участі, таких як публічні слухання, консультації та партнерство з громадськими організаціями, дозволить забезпечити широке представництво інтересів місцевого населення і забезпечити демократичний процес ухвалення рішень.

Також важливо розвивати механізми моніторингу та оцінки ефективності публічного управління на сільських територіях. Це дозволить забезпечити систематичний аналіз результатів, виявити проблемні сфери та впроваджувати корекційні заходи для досягнення кращих результатів.

Однак, необхідно враховувати, що покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій - це процес, що потребує часу, ресурсів та сталої підтримки. Він повинен бути орієнтованим на конкретні потреби та пріоритети місцевого населення, враховувати особливості культурного, соціального та економічного контексту сільських територій.

Крім того, для успішного покращення публічного управління на сільських територіях важливо забезпечити координацію та співпрацю між різними рівнями влади - центральним, регіональним та місцевим. Відкритість, прозорість та взаємодія між цими рівнями влади дозволять забезпечити

ефективне вирішення проблем та впровадження стратегічних рішень на користь сільських територій.

Наголошуючи на необхідності додаткових заходів, важливо підкреслити значення створення сприятливого інвестиційного клімату на сільських територіях. Це може включати спрощення адміністративних процедур, надання фінансових пільг та стимулів для привабливості для інвесторів. Залучення приватного сектору може стати сильним каталізатором розвитку сільських територій, створення робочих місць та розширення економічного потенціалу.

Підсумовуючи, покращення публічного управління та соціально-економічного розвитку сільських територій вимагає комплексного підходу та реалізації різноманітних механізмів та заходів. Включення місцевого населення в процеси прийняття рішень, розвиток сільського туризму, підтримка сільськогосподарського сектору, розвиток освіти та навчання, створення партнерств та співпраця між різними зацікавленими сторонами, підтримка молоді та фінансування є важливими елементами для досягнення сталого розвитку на сільських територіях. Продовження досліджень, обмін досвідом та урахування унікальних потреб кожної сільської території також є необхідними для досягнення успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bardhan, P., & Mookherjee, D. (2006). *Decentralization and Local Governance in Developing Countries: A Comparative Perspective*. MIT Press.
2. Brouder, P., & Teixeira, R. (Eds.). (2015). *Rural Tourism and Sustainable Business*. Channel View Publications.
3. Devas, N., & Rao, P. (Eds.). (2003). *The Challenge of Local Government: Size, Political Voice, and Pro-Poor Policy*. Kumarian Press.
4. Diamond, L. (2010). *Liberation Technology: Social Media and the Struggle for Democracy*. Johns Hopkins University Press.
5. Farmer, A., & Mikołajczyk, B. (Eds.). (2018). *Public Governance and Local Development: Sustainable Tourism in Rural Europe*. Springer.
6. Löffler, L., & Steinhorst, J. (Eds.). (2019). *Rural Tourism Development: Localism and Cultural Change*. Channel View Publications.
7. Nijkamp, P., & Perrels, A. (Eds.). (2018). *Rural Development and Land Use*. Routledge.
8. Olowu, D., & Wunsch, J. S. (Eds.). (2004). *Local Governance and the Democratic Transition in Eastern Europe*. World Bank Publications.
9. Булатов, Є. (2018). Публічне управління розвитком сільських територій: теорія і практика. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, агробізнес, маркетинг, 273(1), 32–37.
10. Гавриленко, В., Косенко, О., & Гречана, Т. (2017). Механізми публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій. Економічний простір, 125(2), 24–32.
11. Децентралізація управління: переваги і ризики в умовах України. URL: <http://www.novageografia.com/vogels139-1.html>
12. Діденко, О., & Порядник, В. (2017). Основні аспекти публічного управління розвитком сільських територій. Економіка та держава, (2), 69–72.
13. Домбровська, Т., Касяненко, М., & Куценко, Т. (2017). Управління

розвитком сільських територій в Україні: досвід та перспективи. Київ: Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України.

14. Луценко, В., & Данильченко, І. (2019). Сільський розвиток в умовах децентралізації в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки, (34), 16–21.

15. Максимова Т.С. Формування механізму діагностування та прогнозування економічного і соціального розвитку регіонів : дис. ... д-ра екон. наук : 08.10.01. Донецьк, 2004. С. 31–32.

16. Мельник, О. (2018). Роль місцевого самоврядування у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. Публічне управління: теорія та практика, (1), 81–87.

17. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / ред.кол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, В.В. Толкованов та ін.; Національна академія державного управління при Президентові України. Київ. 2014. 128 с.

18. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/593/%D0%9C%D0%BE%D0%BDi%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3__10.09.2020.pdf (дата звернення: 16.02.2023).

19. Остапчук, Л., & Максимчук, В. (2018). Сучасні підходи до оцінки ефективності регіонального розвитку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка, (208), 38–42.

20. Павлюк Н. В. Соціально-економічний аспект децентралізації державної влади: процеси реформування місцевого самоврядування в Україні. Ефективність державного управління. Вип. 44. 2015. С. 80–86.

21. Патока І. В. Фінансове забезпечення сталого розвитку об'єднаних територіальних громад як складова ефективної децентралізації влади в Україні. Ефективна економіка. № 11. 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4582>

22. Перспективи розвитку сільського господарства та села в Україні: науково-аналітичний збірник (2019). Київ: Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки".

23. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 03.02.2015 р. № 141-VIII : станом на 20 берез. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення: 17.04.2023).

24. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII : станом на 1 січ. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text> (дата звернення: 13.05.2023).

25. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#Text> (дата звернення: 17.04.2023).

26. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII : станом на 14 трав. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 20.05.2023).

27. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII : станом на 4 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 19.04.2023).

28. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text> (дата звернення: 17.05.2023).

29. Про утворення та ліквідацію районів : Постанова Верхов. Ради України від 17.07.2020 р. № 807-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

30. Реформа децентралізації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivnevryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 15.02.2023).

31. Сарапулов, В., & Скрипкін, К. (2017). Модернізація сільськогосподарських підприємств як фактор підвищення конкурентоспроможності сільських територій. Вісник Житомирського державного технологічного університету, 4(78), 66–73.

32. Смірнов, А., & Грищенко, А. (2016). Стратегії розвитку сільських територій в контексті децентралізації влади. Київ: Український інститут стратегічних досліджень ім. М.П. Драгоманова. № 4 (8) С. 145–156.

33. Уманець Т.В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації. Економічний вісник Донбасу. № 3(57). 2019. С. 83–88.

34. Чумаченко, Т., & Паращук, О. (2018). Публічне управління в сільській місцевості: теорія і практика. Київ: Атіка.

35. Яковлева Ю.К. Социально-экономическое развитие регионов Украины / Ю.К. Яковлева. Економічний вісник Донбасу. № 3, 2007. С. 84-87.